

СУСПІЛЬНА ГЕОГРАФІЯ І КАРТОГРАФІЯ: НАУКОВА СПАДЩИНА ТА СУЧАСНІ УКРАЇНОЗНАВЧІ СТУДІЇ

**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО ОНЛАЙН-СЕМІНАРУ**

(Львів, 17 грудня 2020 р.; 20 травня 2021 р.)

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
IVAN FRANKO NATIONAL UNIVERSITY OF LVIV
GEOGRAPHY FACULTY. DEPARTMENT OF ECONOMIC AND SOCIAL GEOGRAPHY
GEOGRAPHICAL COMMISSION OF SHEVCHENKO SCIENTIFIC SOCIETY.
LVIV DEPARTMENT OF UKRAINIAN GEOGRAPHICAL SOCIETY

HUMAN GEOGRAPHY AND CARTOGRAPHY: SCIENTIFIC HERITAGE AND MODERN UKRAINIAN STUDIES

PROCEEDINGS
of All-Ukrainian scientific online seminar
with the participation of foreign scientists, dedicated to the 120th anniversary
of the birth of Professor Volodymyr Kubyovych (1900–1985)
(Ukraine, Lviv, December 17, 2020; May 20, 2021)

LVIV – 2021

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ. КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ І СОЦІАЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ
ГЕОГРАФІЧНА КОМІСІЯ НТШ. ЛЬВІВСЬКИЙ ВІДДІЛ УГТ

СУСПІЛЬНА ГЕОГРАФІЯ І КАРТОГРАФІЯ: НАУКОВА СПАДЩИНА ТА СУЧАСНІ УКРАЇНОЗНАВЧІ СТУДІЇ

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнського наукового онлайн-семінару
з участю закордонних учених, присвяченого 120-літтю від народження
професора Володимира Кубійовича (1900–1985)
(Україна, м. Львів, 17 грудня 2020 р.; 20 травня 2021 р.)

ЛЬВІВ – 2021

Редакційна колегія: доц. В. Біланюк (голова), проф. О. Шаблій (голова, відп. ред.), проф. І. Ровенчак (співголова), доц. М. Влах (співголова), асист. Л. Котик (відп. секретар), проф. К. Мезенцев, проф. С. Запотоцький, проф. О. Кучабський, проф. С. Шевчук, проф. Л. Немець, проф. В. Руденко, проф. М. Заячук, доц. А. Кузисин, зав. навч. лабораторією М. Хоминець (секретар).

Рецензенти:

доктор географічних наук, професор *В. П. Руденко*
(Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича)

доктор географічних наук, професор *Ю. О. Кисельов*
(Уманський національний університет садівництва);

*Рекомендовано Вченою радою географічного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка
Протокол № 4 від 18 травня 2021 р.*

С 89 Суспільна географія і картографія: наукова спадщина та сучасні українознавчі студії : матеріали Всеукраїнського наукового онлайн-семінару з участю закордонних учених, присвяченого 120-літтю від народження професора Володимира Кубійовича (1900–1985) (Україна, м. Львів, 17 грудня 2020 р.). Львів : Простір-М, 2021. 356 с.
ISBN 978-617-10-0486-3.

Матеріали Всеукраїнського наукового онлайн-семінару з участю закордонних учених присвяченого 120-літтю від народження професора Володимира Кубійовича (1900–1985). Подано наукові статті з таких напрямків наукових досліджень: професор Володимир Кубійович — географ-українознавець, організатор національної географічної науки та освіти; проблеми розвитку національної суспільно-географічної картографії та геоіконіки; модерні напрямки суспільно-географічної науки; суспільно-географічна глобалістика, країнознавство, краєзнавство і туризмологія; проблеми реформування адміністративно-територіального устрою в Україні.

УДК [911.3+912.43]:91-057.4(477)"190/198"В.Кубійович

Автори опублікованих матеріалів відповідають за підбір, точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей. Текст подано з незначною літературною редакцією та корекцією текстів зі збереженням авторського стилю. Думка авторів статей може не збігатися з думкою організаторів наукового семінару.

Адреса редакційної колегії:

Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра економічної і соціальної географії,
вул. П. Дорошенка, 41, кімн. 56, м. Львів, 79000
Тел.: +38 032 239 45 73
E-mail: kafedra.lviv@gmail.com

Професор
Володимир Кубійович
(1900-1985)

ЗМІСТ

I. ПРОФЕСОР ВОЛОДИМИР КУБІЙОВИЧ — ГЕОГРАФ-УКРАЇНОЗНАВЕЦЬ, ОРГАНІЗАТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ

Штойко Павло

ВОЛОДИМИР КУБІЙОВИЧ – ГЕОГРАФ-УКРАЇНОЗНАВЕЦЬ

Шаблій Олег

МОЄ ПРОЧИТАННЯ ВОЛОДИМИРА КУБІЙОВИЧА

Влах Мирослава

ПРОФЕСОР ОЛЕГ ШАБЛІЙ – ЗАСНОВНИК ГЕОГРАФІЧНОГО КУБІЙОВИЧЕЗНАВСТВА

Биковський Лев

НАУКОВІ ПРАЦІ ДОКТОРА ВОЛОДИМИРА КУБІЙОВИЧА

Стебельський Ігор

РОЗВИТОК ПРОФЕСОРОМ ВОЛОДИМИРОМ КУБІЙОВИЧЕМ ГЕОГРАФІЧНОГО УКРАЇНОЗНАВСТВА У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Ровенчак Іван

НАУКОВА ШКОЛА ВОЛОДИМИРА КУБІЙОВИЧА В УКРАЇНСЬКОМУ ВІЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Кузишин Андрій

ГЕОПОЛІТИЧНА ВІЗІЯ УКРАЇНИ ВОЛОДИМИРА КУБІЙОВИЧА

Грех Володимир

ВОЛОДИМИР КУБІЙОВИЧ ПРО ДУХОВНІСТЬ ВІРЯН

Теліш Павло

ЛАНДШАФТОЗНАВЧІ ІДЕЇ В НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ ВОЛОДИМИРА КУБІЙОВИЧА

Недашківська Наталія, Падовська Олена

ВІДПОВІДНІСТЬ ПРИНЦИПІВ ВОЛОДИМИРА КУБІЙОВИЧА-НАУКОВЦЯ ЗАСАДНИЧИМ ПРИНЦИПАМ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Олена Падовська

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ В ПРАЦЯХ ВОЛОДИМИРА КУБІЙОВИЧА

Зінько Юрій

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСІДОК НТШ У САРСЕЛІ: ІСТОРІЯ ЗАСНУВАННЯ І НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ

II. МОДЕРНІ НАПРЯМКИ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ

Мезенцев Костянтин, Провотар Наталія

ВИРОБНИЦТВО ЗНАНЬ В УКРАЇНСЬКІЙ СУСПІЛЬНІЙ ГЕОГРАФІЇ:
ВІДПОВІДІ НА ЗАПИТИ ТА НОВІ ГОРИЗОНТИ

Шаблій Олег

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ І МЕТОДИЧНІ ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ НОВОЇ СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ

Кисельов Юрій

ГЕОСОФІЧНИЙ ПІДХІД У СУСПІЛЬНІЙ ГЕОГРАФІЇ

Смочко Наталія, Шевчук Любова

ДОСЛІДЖЕННЯ МОНОСИСТЕМ ЯК МОДЕРНИЙ НАПРЯМОК СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ

Захарченко Володимир

ТИПІЗАЦІЯ ГЕОПРОСТОРОВИХ ФОРМ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ: ПРОЦЕСНИЙ ПІДХІД

Дністрянський Мирослав

ПОШИРЕННЯ РІЗНИХ ТИПІВ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ В ПОСТМОДЕРНОМУ СВІТІ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА ТЕРИТОРІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ

Задворний Сергій

КРЕАТИВНІ ІНДУСТРІЇ КРІЗЬ ПРИЗМУ КОНСТРУЮВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ

Качмарик Злата

ДЕМОСОЦІАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

Biletskyi Myroslav, Vanda Iryna, Kotyk Liubov

TRANSFORMATION OF THE LVIV HIGHER EDUCATION MARKET IN THE CONTEXT OF IT INDUSTRY DEVELOPMENT

Поручинська Ірина, Поручинський Володимир

ТЕНДЕНЦІЇ РИНКУ ПОШТОВОЇ ЛОГІСТИКИ В УКРАЇНІ

III. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОЇ КАРТОГРАФІЇ ТА ГЕОІКОНІКА

Шаблій Олег

КОНЦЕПЦІЯ «ГЕОПОЛІТИЧНО-МІЛІТАРНОГО АТЛАСУ УКРАЇНИ»

Чайка Ірина, Гудзеляк Ірина

КАРТОГРАФУВАННЯ СІЛЬСЬКОГО РОЗСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ГЕОГРАФІЇ: ІСТОРИЧНИЙ ТА ПЕРСПЕКТИВНИЙ АСПЕКТИ

Рудакевич Іван

КАРТОГРАФІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ТРАНСПОРТНИХ ПОТОКІВ ВЕЛИКОГО МІСТА

Павлунь Микола, Генералова Лариса

НЕОРДИНАРНІ ЗДОБУТКИ ВІТАЛІЯ ВАЩЕНКА У РЕГІОНАЛЬНОМУ ГЕОЛОГІЧНОМУ КАРТОГРАФУВАННІ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ (ПАМ'ЯТІ ГЕОЛОГА)

Шаблій Олег

ГЕОІКОНІЧНІ АСПЕКТИ РОЗРОБЛЕННЯ ВЕЛИКОГО ДЕРЖАВНОГО ГЕРБА УКРАЇНИ

IV. СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНА ГЛОБАЛІСТИКА, КРАЇНОЗНАВСТВО, КРАЄЗНАВСТВО І ТУРИЗМОЛОГІЯ

Книш Мирослава, Мамчур Ольга

ГЕОПРОСТОРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ КРАЇН МАКРОРЕГІОНУ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ ТА КАРИБСЬКОГО БАСЕЙНУ

Мариняк Ярослав

ТРАНСФОРМАЦІЯ ТУРИСТИЧНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Влах Мирослава

ІСЛАМІЗАЦІЯ ЄВРОПИ: ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНИЙ КОНТЕКСТ

Гудзеляк Ірина

ВПЛИВ МІГРАЦІЇ НА ЕТНІЧНИЙ СКЛАД НАСЕЛЕННЯ ЄВРОПИ

Качан Євген, Кошіль Роман

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ РИНКІВ ПРАЦІ В УМОВАХ ПОГІРШЕННЯ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ

Садова Уляна, Гринькевич Ольга, Теслюк Роман
МОНІТОРИНГ ЯК СКЛАДОВА ГЕОІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ
ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВИПУСКНИКІВ

Івах Ярослав
СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ ПАНДЕМІЇ COVID - 19 У СВІТІ

Білецький Мирослав, Котик Любов
РОЗВИТОК ЕКСКУРСІЙНОГО ТУРИЗМУ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ПОСТКОРОНАВІРУСНОГО ХОЛОДУ
Черешнюк Тарас
ДОСВІД ЦЕНТРАЛЬНО-ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН З ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОННИХ СПОРУД У
ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Поплавська Інна
КЛАСТЕРНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ОБЛАСТЕЙ
ПОДІЛЬСЬКОГО РЕГІОНУ

Кузик Степан, Борсук Юрій
СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ
АГРОТУРИСТИЧНИХ КЛАСТЕРІВ (НА ПРИКЛАДІ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Мороз Соломія, Голод Андрій
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ САНАТОРНО-КУРОРТНОГО КОМПЛЕКСУ СХІДНИЦІ НА ОСНОВІ
КЛАСТЕРНОГО ПІДХОДУ

Барський Юрій, Матвійчук Людмила, Карпук Ірина
АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА СТАН І РОЗВИТОК
ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Tomasz Michalski
UWARUNKOWANIA ZMIANY LICZEBNOŚCI FLOTY KUTROWEJ W POLSKICH PORTACH

Грицевич Володимир
ЧИННИКИ ПІШОХІДНОЇ ТА АВТОТРАНСПОРТНОЇ ДОСТУПНОСТІ
У ВЕЛИКОМУ МІСТІ (НА ПРИКЛАДІ ЛЬВОВА)

Маковецька Лариса, Мандрик Ірина, Бирук Катерина, Кирилюк Владислав
СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ ТА СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ ЯК ЧИННИКИ
РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ (НА МАТЕРІАЛАХ КАМІНЬ-КАШИРСЬКОГО РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ
ОБЛАСТІ)

Кукурудза Семен
ПРОФЕСОР ОСТАП ВОЛОЩАК – ДОСЛІДНИК ФЛОРИ І РОСЛИННОСТІ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ

Бойко Ігор
ОСОБЛИВОСТІ КУЛЬТУРНО-ПРИРОДНИХ ЛАНДШАФТІВ ЛЕМКІВЩИНИ, БОЙКІВЩИНИ Й
ГУЦУЛЬЩИНИ

Бойко Ігор
ЕКОЛОГО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ КОНСТРУКТИВНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ КОЛИБ НА ПОЛЬОВИХ
МОЛОЧНИХ ФЕРМАХ-САЛАШАХ У ЗАХІДНИХ ТА УКРАЇНСЬКІЙ ЧАСТИНІ СХІДНИХ КАРПАТ

Бойко Ігор
ГЕОГРАФІЧНИЙ ТА КУЛЬТУРНО-ЕКОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ТРАДИЦІЙНОГО ПОЛОНІНСЬКОГО
САЛАШНИЦТВА У НИЗЬКИХ ТАТРАХ

Назарук Микола, Турчинська Орися
ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ШКОЛЯРІВ

Колодрубська Олександра

ВПЛИВ МІГРАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ НА АРХІТЕКТУРУ САДИБНОГО ЖИТЛА (НА ПРИКЛАДІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

V. АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ В УКРАЇНІ

Пістун Микола

ГАЛИЧИНА: ІСТОРИКО- ТА ПОЛІТИКО-ГЕОГРАФІЧНІ РОЗДУМИ

Шевчук Сергій

ПРОБЛЕМИ НОВОЇ МОДЕЛІ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Кучабський Олександр, Бойчук Аліна

ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ВЕЛИКИМИ МІСТАМИ, АГЛОМЕРАЦІЯМИ І МЕТРОПОЛІЯМИ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Корицька Ольга, Степура Тетяна, Дідух Наталія

ОЦІНКА РЕГІОНАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ СУБРЕГІОНАЛЬНОГО РІВНЯ (НА ПРИКЛАДІ ЗОЛОЧІВСЬКОГО РАЙОНУ)

Качайло Михайло

ТРАНСФОРМАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ОДИНИЦЬ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ ВНАСЛІДОК РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Ванда Ірина

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА СЕЛИЩНА ГРОМАДА: СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ПІДСТАВИ УТВОРЕННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ

УДК 911.3 : 332.13

ТИПІЗАЦІЯ ПРОСТОРОВИХ ФОРМ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ: ПРОЦЕСНИЙ ПІДХІД

Володимир Захарченко

Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця

У доповіді підкреслено необхідність типізації просторових форм організації економіки задля їх поглибленого наукового вивчення та цілеспрямованого формування в Україні на наукових засадах. Виділено чотири типи просторових форм організації економіки – на основі ділової, інноваційної та зовнішньоекономічної активності й агломерування виробництва. Дано коротку характеристику просторових форм організації економіки в розрізі усіх типів. Наведено їх додаткові характеристики – за складом галузей, організаційним статусом, конфігурацією та територіальним рівнем.

Ключові слова: просторова форма організації економіки, типізація, процес, активність (ділова, інноваційна, зовнішньоекономічна), агломерування.

TITLE TYPICIZATION OF SPATIAL FORMS OF ECONOMIC ORGANIZATION: PROCESS APPROACH

Vladimir Zakharchenko

Vinnitsia National Agrarian University, city Vinnitsia

The report emphasizes the need to typify the spatial forms of economic organization for their in-depth scientific study and purposeful formation in Ukraine on a scientific basis. There are four types of spatial forms of economic organization - on the basis of business, innovation and foreign economic activity and agglomeration of production. A brief description of the spatial forms of economic organization in terms of all types is given. Their additional characteristics are given - by the composition of industries, organizational status, configuration and territorial level.

Key words: spatial form of economic organization, typification, process, activity (business, innovation, foreign economic), agglomeration.

Для наук, які вивчають просторову організацію економіки, а це, насамперед, економічна географія та просторова економіка, важливе значення має типізація її форм. Вона дозволяє певною мірою узагальнити теоретичні напрацювання як фундаторів економічної географії і просторової економіки (Й. фон Тьонена, А. Вебера, В. Кристаллера, А. Льюша, У. Айзарда, П. Хаггета), так і їх послідовників, у т. ч. й видатних українських учених – О. Алімова, А. Ващенко, К. Воблого, Б. Данилишина, С. Дорогунцова, О. Діброви, М. Долішнього, Ф. Заставного, В. Кубійовича, М. Паламарчука, М. Пістуна, Л. Руденка, С. Рудницького, В. Садовського, О. Топчієва, О. Шаблія та ін. Типізація просторових форм організації економіки (ПФОЕ) має також важливе практичне значення, передусім у плані впорядкування економічного простору.

Під **типізацією** ПФОЕ будемо розуміти віднесення їх до певного класифікаційного типу на основі важливих (якісних) ознак. Такі ознаки можна віднайти у самій **просторовій організації економіки**. І для цього чи не найбільше підходить процесний підхід, тому що він дозволяє розглядати її **як мережу взаємодіючих процесів** трьох типів: економічних, організаційних та просторових. Це означає, що формування ПФОЕ є результатом дії цих процесів.

До **економічних** процесів, які щонайбільше впливають на формування ПФОЕ, ми відносимо процеси ділової, інноваційної та зовнішньоекономічної активності.

Процеси ділової активності охоплюють різні аспекти діяльності суб'єктів господарювання – від створення підприємств до їх позиціонування на ринку. Рівень

ділової активності суб'єктів господарювання найточніше характеризують показники ефективності їх виробничо-господарської діяльності в динаміці.

Процеси інноваційної активності передбачають упровадження різних типів інновацій задля одержання суб'єктами господарювання, насамперед підприємствами, конкурентних переваг. Рівень інноваційної активності підприємств визначається як відношення кількості інноваційно-активних, підприємств до їх загального числа у галузі, регіоні чи країні.

Процеси зовнішньоекономічної активності пов'язані із підвищенням ефективності господарської діяльності як на рівні окремих підприємницьких структур, так і в масштабах регіонів чи усєї країни на основі експорту та імпорту товарів і послуг, міжнародної виробничої та науково-технічної кооперації, транснаціоналізації капіталу і виробництва тощо.

Ще один *процес – агломерування виробництва* – за змістом (одержання ефекту від агломерації виробництва) є економічним, а за формою – просторовим, тому що веде до просторової концентрації виробництва, ущільнення зв'язків між суб'єктами господарювання, «поляризації» простору тощо.

Якщо відмічені процеси відбуваються на основі однієї галузі, декількох взаємопов'язаних галузей, чи багатьох галузей, то *за галузевим складом* формуються, відповідно, *галузеві, міжгалузеві та багатогалузеві (інтегральні) ПФОЕ*.

Організаційні процесимають своїм виразом *організаційний статус* ПФОЕ. Згідно з ним, одні ПФОЕ мають організаційне оформлення у вигляді підприємств, корпорацій, асоціацій, спеціальних адміністрацій, а деякі його не мають.

До *просторових* відносяться процеси із розміщення економічних об'єктів, насамперед підприємств, а також процеси поширення їх самих, результатів їх діяльності (товарів, послуг тощо) та агентів, з яким вони контактують. Загалом ці процеси визначають *конфігурацію ПФОЕ*.

Процес розміщення має своїм виявом локалізацію окремих підприємств чи їх груп відповідно до чинників розміщення – природно- і трудових ресурсного, транспортного, агломераційного, екологічного тощо. Цей процес лежить в основі формування *точкових ПФОЕ*.

Процес поширення економічних об'єктів і результатів їхньої діяльності має своїм виразом широкий спектр самих різних зв'язків [1, с. 194–199]. Для типізації ПФОЕ принципове значення має розрізнення вертикальних і горизонтальних зв'язків, Перші передбачають встановлення передусім виробничо-технологічних зв'язків, зокрема з комбінування й кооперування виробництва, другі – взаємодію об'єктів із використання спільних ресурсів, інфраструктурних об'єктів, конкуренції на ринках тощо. І якщо зв'язки першого типу зумовлюють формування *лінійних ПФОЕ*, то зв'язки другого типу – *площинних ПФОЕ* (за термінологією С. Щеглюк [7, с. 73]).

Процес поширення економічних об'єктів дозволяє також виділити *ПФОЕ за просторовим рівнем: локальні, регіональні, національні та міжнародні*.

На основі відмічених процесів інтеграції економічних об'єктів та їх виявів можна виділити **типи ПФОЕ**, визначити їх склад та навести основні характеристики (табл. 1).

ПФОЕ на основі процесів ділової активності. Починати розгляд ПФОЕ на основі цього типу найбільш логічно, тому що без ділової активності не могло б з'явитися жодне *підприємство*, як основна «клітинка» ПФОЕ. Кожне підприємство, навіть якщо воно випускає різноманітну продукцію, зазвичай відносять до якоїсь однієї галузі (нині – виду економічної діяльності). В умовах ринкової економіки важливе значення має поділ підприємств на великі, середні, малі та мікропідприємства, зокрема в аспекти державної підтримки найменших.

Через те що, виживання новостворених малих підприємств складає тільки 14-30%, виникла необхідність (особливо з 1990-х років) у їх підтримці –на основі створення бізнес-інкубаторів, які цей показник можуть підняти до 85 %. **Бізнес-інкубатор** – це організація, що на певних умовах надає обладнані приміщення та інше майно суб'єктам малого та середнього бізнесу, а також здійснює навчання підприємців менеджменту, маркетингу, бізнес-плануванню.

Підприємство, якщо воно організаційно дробиться на декілька, або розміщується в декількох населених пунктах, або створюється шляхом об'єднання декількох раніше самостійних підприємств стає **корпорацією** (об'єднанням підприємств). За конфігурацією корпораціїстають уже лінійним ПФОЕ, а за масштабом можуть бути щонайбільше національними, бо якщо вони ці рамки переходять, то стають транснаціональними.

Підприємства і корпорації – переважно виробничі структури, які часто відчувають гостру потребу у фінансових ресурсах, необхідних для нарощування основних і оборотних активів. Відтак, виникає необхідність у злитті банківського та промислового капіталів й утворенні фінансового капіталу. Результатом цього процесу є формування **фінансово-промислових груп** (ФПГ) – об'єднань промислових підприємств з фінансовими установами. У різних країнах ФПГ можуть мати деякі відмінності в організації та особливі назви, наприклад, кейрецу в Японії.

Таблиця 1

Типізація просторових форм організації економіки

Типи ПФОЕ – на основі процесів:	Просторові форми організації економіки	За галузевим складом			За організаційним статусом		За конфігурацією			За просторовим рівнем			
		галузеві	міжгалузеві	багатогалузеві	організаційно оформлені	організаційно не оформлені	точкові	лінійні	площинні	локальні	регіональні	національні	міжнародні
Ділової активності	Підприємства	+			+		+			+			
	Бізнес-інкубатори	+			+		+			+			
	Корпорації	+	+	+	+			+		+	+	+	
	ФПГ	+	+	+	+	+		+		+	+	+	
	Підприємницькі мережі	+	+	+	+	+		+		+	+	+	+
Агломерування виробництва	Промислові райони	+	+			+		+		+			
	Індустріальні округи	+	+		+			+		+			
	Кластери	+	+		+			+		+	+		
	ТВК	+	+	+	+	+			+	+	+		
	Полюси зростання	+	+	+		+			+	+	+		
	Програмні регіони			+	+				+		+		
Інноваційної активності	Стартапи	+			+		+			+			
	Інноваційні бізнес-інкубатори	+			+		+			+			
	Інноваційні мережі	+	+	+	+	+		+		+	+	+	+
	Інноваційні парки	+			+		+			+			
	Технополіси	+	+		+	+			+	+	+		
	Інноваційні кластери	+	+		+	+			+	+	+		
Зовнішньо-економічної активності	С-регіони			+		+			+		+		
	Спільні підприємства	+			+		+						+
	ТНК	+	+	+	+			+					+
	Міжнародні кластери	+	+		+			+	+				+
	ВЕЗ	+	+	+	+				+				+
Глобалізовані регіони			+		+			+				+	

Скорочення: ВЕЗ – вільні економічні зони; ТВК – територіально-виробничі комплекси; ТНК – транснаціональні корпорації; ФПГ – фінансово-промислові групи.

Джерело: розробка автора.

У сучасних умовах великі корпорації й ФПГ не втратили свого значення, але більш маневреними бізнес-структурами виглядають **підприємницькі мережі** – групи суб'єктів господарювання, що здійснюють спільну діяльність на основі рівноправних прямих зв'язків із використанням інформаційних технологій (ІТ). Такі мережі можуть набувати різних організаційних форм, наприклад компанія Nike – форми мережної корпорації.

ПФОЕ на основі агломерації виробництва. На формування таких ПФОЕ, зокрема промислових районів, ще в кінці XIX ст. звернув увагу А. Маршалл. За ним, **промислові райони (дистрикти)** – це поєднання малих і середніх підприємств певної галузі, що спеціалізуються на окремих стадіях виробничого циклу в межах певної місцевості. У цих районах ефект агломерації утворюється за рахунок трьох чинників: 1) швидкого розповсюдження нових ідей; 2) наявності ефективних фірм-партнерів; 3) широкого доступу до вузькокваліфікованої робочої сили.

Промислові райони наприкінці XIX – початку XX ст. ще не мали організаційного оформлення, але наприкінці 20-х років XX ст. в Італії зароджуються їх організаційно оформлені аналоги – **індустріальні округи** як об'єднання підприємців, найманих робітників, держави та банків. У їх виникненні важливу роль відіграло особливе соціальне середовище, що базувалося на взаємній довірі та розгалужених сімейно-родинних зв'язках [5, с. 209]. Вважається, що індустріальні округи є однією із різновидностей кластерів.

Кластер, за М. Портером, – це група фірм чи галузей, взаємопов'язаних між собою та з фірмами, які географічно сконцентровані у певному місці, діють у певній сфері та взаємодоповнюють одна одну. Кластери створюються задля одержання ефектів масштабу виробництва, охоплення (використання одних і тих же факторів виробництва багатьма фірмами), синергії (кооперативної взаємодії) та тригера (запуску інновацій) [4, с. 258, 274-292].

Кластери, зазвичай, організаційно оформлені ПФОЕ, щонають певну регіональну «прив'язку». Це дало підстави М. Енрайту виділити регіональні кластери як особливий їх тип, хоча кластери можуть формуватися не тільки на регіональному рівні. Галузеві кластери уже мають достатньо широке поширення в Україні. Нині назріла необхідність створювати регіональні індустріальні кластери. Особливості їх проектування розглянуті нами у праці [3].

У колишньому СРСР значна увага приділялася розвитку таких ПФОЕ, як **територіально-виробничі комплекси (ТВК)**. Під ТВК М. Колосовський розумів взаємозумовлене сполучення підприємств в одному промисловому центрі або цілому районі, що забезпечує економічний ефект за рахунок вдалого добору підприємств відповідно до факторів місцеположення та відстані. В залежності від складу галузей формувалися галузеві, міжгалузеві та багатогалузеві територіальні комплекси. Галузеві й міжгалузеві комплекси обласного рівня часто мали організаційне оформлення у вигляді виробничих об'єднань, асоціацій тощо. Багатогалузеві ТВК зазвичай не мали спеціальних органів управління за винятком програмно-цільових ТВК типу Братсько-Усть-Ілімського. На локальному й мікрорайонному рівнях ТВК найчастіше формувалися у вигляді промислових вузлів та промислових агломерацій.

Теорія та практика таких ПФОЕ, як **«полюси зростання»** Ф. Перру значною мірою є аналогом ТВК. Хіба що при їх формуванні більша увага приділяється розвитку периферії.

На прискорений регіональний розвиток орієнтована така ПФОЕ, як **програмний регіон**. Її класичним прикладом слугує регіон долини річки Теннессі у США, для виходу якого з Великої депресії президент Ф. Рузвельт підписав у 1933 р. акт TVA (Tennessee Valley Authority Act of 1933) про заснування державної корпорації, завданням якої була

реалізація програми розвитку регіону. Цікаво, що TVA як держкорпорація функціонує й донині.

ПФОЕ на основі інноваційної активності. Саме ці ПФОЕ є основними виразниками гнучкої просторової (територіальної) організації виробництва у трактуванні О. Шаблія [6]. Вони базуються на інноваціях та ІТ, отже, мають можливість швидко перебудовувати свою структуру. Найбільш гнучкими є *стартапи* – нещодавно створені інноваційні компанії, які ще не вийшли на [ринок](#) читільки почала на нього виходити. Виходу стартапів на ринок мають сприяти *інноваційні бізнес-інкубатори*, а також *інноваційні мережі* – структури, що забезпечують трансфер та комерціалізацію інноваційних продуктів. В Україні це Національна мережа трансферу технологій (NTTN), яка співпрацює з інноваційно активними підприємствами.

Щодо *інноваційних парків*, то їх умовно можна поділити на три категорії: індустриальні, технологічні та наукові. *Індустриальний парк* – це територія, що має необхідну інфраструктуру для діяльності у сфері обробної промисловості та проведення наукових досліджень. Фактично – це майданчик, де розміщується промислове виробництво. Прикладом такого парку може бути «Вінницький кластер холодильного машинобудування». *Технологічні парки (технопарки)* визначаються вже не як територія, а як юридична особа чи група юросіб, що виконують проекти з виробничого впровадження наукоємних розробок. В Україні вони не мають належного поширення. *Наукові парки* створюються лише з ініціативи закладів вищої освіти або наукових установ і передбачають реалізацію певних наукових та науково-технічних напрямів діяльності. В Україні достатньо відомим є науковий парк «Київська політехніка».

Технополіс – структура, подібна до [технопарку](#), але розміщена в межах конкретного населеного пункту, що є університетським центром. Ідея технополісу як яскраве втілення знайшла в Кремнієвій Долині у США. Тут у м. Сан-Хосе на базі Стенфордського університету було сконцентровано понад дві тисячі High-Tech компаній з числом зайнятих понад 200 тис. осіб.

Деякі автори відносять технополіс до такої ПФОЕ, як *інноваційні кластери*. І дійсно, їх можна розглядати як інноваційні кластери, але тільки локального та мікрорайонного рівнів.

На початку 90-х рр. ХХ ст. відомий шведський учений-регіоналіст А. Андерсон почав виділяти таку ПФОЕ, як «*C-регіони*» («регіони, що навчаються»). На його думку, це регіони з активним формуванням економіки знань, підвищену конкурентоспроможність яких обумовлюють т. зв. «*C-фактори*»: компетенція, культура, комунікації та креативність [2].

ПФОЕ на основі зовнішньоекономічної активності. Найпоширенішою ПФОЕ цього типу є *спільні підприємства* (СП). СП – це підприємства, що базуються на спільному [капіталі](#), спільному управлінні та спільному розподілі результатів і ризиків суб'єктів господарської діяльності двох чи більше країн, хоча інтегруються вони переважно у господарський комплекс приймаючої країни. Прикладом може слугувати українсько-австрійське СП з виробництва фруктових соків «АГРАНА Фрут Україна» у Вінницькому районі.

Більш потужними ПФОЕ щодо інтеграції національної економіки у світогосподарські зв'язки є *транснаціональні корпорації* (ТНК). ТНК – це підприємства, що складаються з материнського підприємства, розміщеного у країні базування його штаб-квартири, та його закордонних філіалів у приймаючих країнах (не менше, ніж у двох). Нині у світі нараховується понад 65 тис. ТНК та 85 тис. їх філій. Вони забезпечують близько 50 % світового промислового виробництва.

У зв'язку з глобалізацією та становленням постіндустріальної економіки відбувається просторове розширення таких ПФОЕ, як кластери, – до міжнародного рівня. В результаті формуються *міжнародні кластери*, наприклад авіабудівний – Airbus.

Однією з найдавніших ПФОЕ є **вільні (спеціальні) економічні зони** (ВЕЗ). ВЕЗ – це **територія**, в межах якої встановлюється і діє спеціальний, зазвичай пільговий, режим **господарської діяльності**. Ключовою умовою створення ВЕЗ є стимулювання притоку прямих іноземних інвестицій. Нині у світі нараховується близько 2 тисяч ВЕЗ. В Україні упродовж 1996-2004 рр. були створено 11 ВЕЗ. Однак через непрозорість бізнесу, їх діяльність у 2005 році була призупинена.

В умовах глобалізації в окремих регіонах активізується процес їх інтеграції у світогосподарські зв'язки в результаті чого вони трансформуються у **глобалізовані регіони**: а) транснаціональні, зокрема євро регіони, в т. ч. й за участю регіонів України, наприклад «Карпати»; б) «індустрія макіладорас» – зони вільної торгівлі на кордоні США та Мексики; в) «ворота у глобальний світ», наприклад регіон «Амстердам – Роттердам», де сконцентровані значні ресурси і через який проходять важливі міжнародні товарні, фінансові та міграційні потоки.

Проведена типізація ПФОЕ показала, що ознаки і критерії виділення окремих їх типів потребують подальшого обґрунтування в межах єдиної методології дослідження просторових аспектів розвитку економіки країн і регіонів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алаев Э. Б. Социально-экономическая география: Понятийно-терминологический словарь / Э. Б. Алаев. – М. : Мысль, 1983. – 350 с.
2. Брикова І. В. Теоретичні основи міжнародної конкурентоспроможності регіону / І. В. Брикова // Економіка та підприємництво. – 2005. – № 15. – С. 61–70.
3. Захарченко В. І. Кластерний підхід до аналізу і підвищення конкурентоспроможності економіки України та її регіонів / В. І. Захарченко, С. В. Захарченко // Вісник Хмельницького національного університету. Серія : Економічні науки. – 2009. – № 5. – Т. 1. – С. 53–57.
4. Портер М. Конкуренция / Майкл Э. Портер ; пер. с англ. – М. : Вильямс, 2005. – 496 с.
5. Соколенко С. Производственные системы глобализации: сети, альянсы, партнерства, кластеры: Украинский контекст. – К. : Логос, 2002. – 646 с.
6. Шаблій О.И. Гибкая территориальная организация производства (постановка вопроса) / О. И. Шаблій // География и современность : межвуз. сб. / под ред. С. Б. Лаврова, Ю. П. Селивестрова. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1987. – Вып. 3. – С. 95–104.
7. Щеглюк С. Д. Теоретичні підходи до типології просторових форм ділової активності регіону / С. Д. Щеглюк // Регіональна економіка. – 2016. – № 3. – С. 69-75.